

TÜRK EDEBİYATINDA KLASİK ALGISI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Ideas on the Perception of Classics in Turkish Literature

Yrd. Doç. Dr. Tuba İSEN DURMUŞ*

ÖZ

Klasik kavramı için tanımlanabilir ve standart ölçüler ortaya konamaması Tanzimat döneminden itibaren Türk edebiyatının tartışma konuları arasındadır. Bugün “hangi klasik eserleri okursunuz” sorusunu sorsanız alacağınız cevap genellikle Türk klasiklerinden olmaz. Bunun başta gelen sebebi, Türk edebiyatına ait eserlerin dünya klasikleri bağlamında değerlendirilmemeleridir. Bu çerçevede klasik eser nedir, bu eserleri kim belirler soruları kanon tartışmaları çerçevesinde son yıllarda yeniden gündeme gelmiştir. Bu yazıda, klasiğin tanımı yapılabilir mi ve Türk edebiyatının klasikleri var mıdır soruları, seksenli yıllardan günümüze çeşitli kurumlar tarafından yapılan anket ve soruşturmalardan yorumlanmaya çalışılacaktır. Batı edebiyatlarındaki klasik algısı ve klasik tanımlamasını kim/kimlerin belirlediği üzerine yorumlar da yazıda yer almaktadır. Bunun amacı, birebir bir karşılaştırma yapmak değil, Türk edebiyatındaki algı ile örtüşen noktalarda benzerliklere işaret etmektir. Ahmet Mithat’ın başını çektiği “klasikler tartışması”, dönem aydınları tarafından bizde klasik var mıdır, neyi klasik kabul etmeliyiz çerçevesinde bir dönem alevlenmiştir. Bu çerçevede Cumhuriyet öncesi dönemin klasik olarak kabul edilmemesi, Türk edebiyatının klasikleri hangileridir sorusu etrafında da bir “karmaşa”ya yol açmaktadır. Bu yazıda böyle bir “karmaşa”nın sadece yayınevlerinin klasik algısına bakarak bile görülebileceği vurgusu yapılmaktadır. Farklı kitlelerin tartışmasız kabul ettiği bazı “önemli ve büyük” eserler olsa da, Türk edebiyatında kanon/kanonlar tartışmaları durulmadıkça standart ve herkese hitap eden bir “klasikler” listesinden söz etmenin de mümkün görünmediği yazıda vurgulanan bir başka noktadır.

Anahtar Kelimeler

Klasik, Türk edebiyatı, kanon, klasik eser, klasik yazar.

ABSTRACT

Since Tanzimat period, one of the debates of Turkish literature has been, not to determine standart and definable criteria for the term of classic. Today, if you ask anybody the question “which classics do you read?”, the answer will not be from the Turkish classics. The first reason for this is, turkish classics are not considered in the context of world classics. In accordance with the canon debates, the questions of “what is a classic” and “who identify these books”, are come up again in recent years. In this article, ideas about the questions “can we identify classics” and “do Turkish literature have classics” will be interpreted by the help of survey and inquiries done in years since the eighties by different institutions. The perception of classics in western literatures and interpretations about “who identify classics” also take part in the article. This is not for comparing Turkish and western literatures one to one, it is just for indicating similarities with the perception in Turkish literature. The debates of classics, started by Ahmet Mithat, were exacerbated by the intellectuals of that period around the questions of “do we have classics” and “what should we call classics”. In this context, because the period before the foundation of republic is not accepted as a classic period, it causes a “confuse” around the question of “what are the classics of Turkish literature”. In this article, it is emphasized that this “confuse” can also be seen the publishers’ perception of classics. It is also emphasized in the article that even if different groups accepted some books “important and great” without any debate, it is impossible to talk about a standart “classics” list for everyone unless the debates of canon/canons in Turkish literature settle down.

Key Words

Classic, turkish literature, canon, classic book, classic author.

Hangi klasik eserleri okursunuz sorusuna verilen cevap genelde Türk klasiklerinden olmaz. Tolstoy, Dostoyevski, Shakespeare bu kategoride aklı ilk gelen isimlerdir. Türk klasikleri sizce hangileridir sorusunu sormak bir

“karmaşa”ya yol açar, çünkü standart bir Türk klasikleri listesinden söz etmek Türk edebiyatının geldiği noktada mümkün görünmemektedir. Bunun bir diğer sebebi de Türk edebiyatı eserlerinin dünya edebiyatı bağlamında klasik ola-

* TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, isinsu@bilkent.edu.tr.

rak algılanmamasıdır. Bu yazıda klasik nedir, bir tanım yapılabilir mi sorusuna bu metinleri kimin nasıl oluşturduğu çerçevesinde cevap verilmeye çalışılacak, hangi eserler için Türk edebiyatının klasikleridir tanımlaması yapılabilir üzerine yorumlar ortaya konacaktır.

Klasiğin tanımı yapılabilir mi?

[Ö] ncelikle Stendhal'i severim, çünkü yalnızca onda bireysel ahlaki gerilim, yaşam atılımı bir bütün oluşturur. Romanın çizgisel gerilimidir bu. Puşkin'i severim, çünkü berraklık, ironi ve ciddilik demektir. Hemingway'i severim, çünkü yalınlık, abartısızlık, mutluluk arzusu, hüzn demektir.... Tolstoy'u severim, çünkü kimi zaman "hah, şimdi anlıyorum nasıl yaptığını" duygusuna kapılırım, oysa bir şey anladığım yoktur.... Flaubert'i severim, çünkü ondan sonra artık onun gibi yapmayı düşünemez insan... Nievo'yu severim, çünkü birçok kez yeniden okuyup ilk okumamda aldığım zevki aldım. (7)

Yukarıdaki cümleler, Italo Calvino'nun, *Klasikleri Niçin Okunmalı?* adlı kitabının sunuşunda yer alıyor. Adı geçen yazarların dünyaca ünlü klasik yazarları olduğu konusunda şüphe yok. Ancak Calvino'nun cümlelerinde bir yazarı klasik yapan şey nedir sorusunun cevabını bulabiliyor muyuz? Yazarın Stendhal, Puşkin ve Hemingway'de beğendiğini dile getirdiği kurgu onların üslubuna ve teklifine dair bir vurgu; Tolstoy, Flaubert ve Nievo için dile getirdikleri ise çoğumuzun bir eseri klasik olarak hissedebilmemiz ama onu neden klasik bulduğumuzu ölçütsel olarak dile getiremememiz gibi. Boileau, bir yapıtı hoş bir şeyle ve insanların genel beğenisine uygun bir tatla dolu ise klasik sanat olarak tanımlar, "hoş bir şey" ifadesini tanımlayamamak da yukarıdaki genel duruma uymaktadır: "bu hoş şey, bu tat nedir diye bana sorulursa yanıtım

şudur ki, bu, anlatılmaktan çok duyulan ne olduğunu bilmediğim bir şeydir. Bununla birlikte bana göre bu tat gerçekte okura ancak doğru düşünceler ve yerinde deyimler sunmaktan doğmaktadır. .. herkesin usuna gelmesi gereken, ama yalnız birinin ilk kez anlatımını bulduğu bir düşüncedir bu." ("Edebiyat Akımları"ndan). Boileau'nun ifadeleri Calvino gibi genel bir beğeniye atıf yapmakta ancak klasiğin tanımına dair nesnel bir ölçüt ortaya koyamamaktadır. Bir eser neden klasik sayılmalıdır sorusuna Calvino'nun verdiği tanım önerileri oldukça tanıdık: "Klasikler, haklarında asla "okuyorum" sözünü değil, genellikle "yeniden okuyorum" sözünü işittiğimiz kitaplardır." (11). Yazar, bir klasiği her yeniden okumanın, ilk okuma gibi bir keşif okuması olması gerektiğine ve bir klasiğin söyleyecekleri asla tükenmeyen bir kitap olduğuna vurgu yapar. Yazarın terimle ilgili bir başka vurgusu kültüre aidiyet üzerinedir: "klasikler, bizim okumamızdan önceki okumaların izini üzerlerinde taşıyarak ve geçtikleri kültür ya da kültürlerde (ya da daha yalın bir dille, dil ya da görenekte) bıraktıkları izi peşlerinden sürükleyerek bize ulaşan kitaplardır." (13).

Saint-Beuve, klasik yazarı insan zekasını zenginleştiren, soyumuzun ortak hazinesine yeni değerler katan, açık seçik bir hakikat bulan; tanıdığımızı, her köşesini taradığımızı sandığımız insan kalbinde, ezelden beri mevcut bir tutkuyu gün ışığına çıkararak; düşüncesini, gözlemine, buluşunu, geniş ve büyük, ince ve makul, sağlam ve güzel bir biçimde ifade edebilen; kendine has bir üslupla herkese seslenen yazar olarak tanımlamaktadır. (Atakay 2004'ten: 74).

Kemal Atakay ise, "Kanon Huzursuzluğu" adlı makalesinde, klasik kavramının kanon kadar "sorunlu" bir kavram olduğundan söz etmektedir. Klasiğe hem "eskilerden kaynaklanmak, birtakım

kuralları dikkate almak, ayrıntılarla bütünü, tutkuyla aklı, gerçekle ideali dengelemek” gibi olumlu anlamlar ama aynı zamanda da romantik anlayışın karşıtı, kuralcılık, şekilcilik, eskilik gibi olumsuz anlamlar yüklediğine dikkat çeken yazar, “classicus”un Ortaçağda talebe anlamına geldiğini ve zamanla “okula ait” anlamında kullanılarak sınıfta okutulan, herkesçe tartışılmaz bir nitelik kazanmış metinler olarak gündeme geldiğini belirtir (74). Bugün batı edebiyatında klasik deyinca Eski Yunan ve Latin yazarlarının anlaşılması da bu çıkış noktasını doğrulamaktadır.

Klasîğe dair yukarıdaki tanımlar, dikkat edilirse birebir ölçülebilir olmayan, okurla eser arasında daha çok his ve duyguya dayalı olan tanımlardır. “herkese seslenen” ifadesi tanıma genişlik katmakla birlikte standart bir tanımlamadan söz etmeyi de olanaksızlaştırmakta; “eskilerden kaynaklanmak” ifadesi bir zaman nosyonunu düşündürmekle birlikte hangi zamandan bakarak sorusunu da beraberinde getirmektedir. Birçok bilim ve sanat dalı için kullanılan klasik kelimesi, sözlükte, üzerinden çok zaman geçtiği halde değerinden bir şey kaybetmeyen eser veya sanatçı olarak nitelendirilirken, ayrıca sanatta kuralcı, gelenek halini almış, klasisizm akımının ilkelerine uyan eser veya sanatçı anlamlarını da içine almaktadır. Avrupa’da 17. yüzyıl ile 18. yüzyılın bir bölümünde güzel sanatların, sanatçıların, bunların yapıtlarının çoğu için barok, romantik vb. karşıtı olarak kullanılmıştır. Klasik yazar, klasik üslup ya da klasik güzellik ifadeleri, bu çağın öne çıkardığı estetik nitelikleri taşıyan ve antik Yunan-Latin dönemi estetiğinin yeğlediği niteliklerden (düzgün hatlar, ölçülülük) esinlenmiş olan şeyi anlatır. Bu terimlerin kapsamının, daha sonraki yüzyıllarda genişlediği söylenebilir. Yukarıdaki tanım ve ölçütler çerçevesinde düşünül-

duğünde bir eserin ya da yazarın klasik olarak nitelendirilebilmesi için tarihsel süreç içerisinde bir zaman aralığının olması ve belirli estetik ölçütler çerçevesinde sanat üretiminin olması gerekmektedir. Üstelik terimle ilgili zaman aralığı, dil vb. genel ve ortak bir ölçüt var gibi görünse de tüm uygarlıklar ve ortaya koydukları ürünleri klasik olarak nitelendirebilecek standart ölçütlerden söz etmek ve bu içeriği her yönüyle kapsayan bir terimin bütünü uygarlıklar için bir standart geliştirmesi doğru ve mümkün görünmemektedir.

Klasik metinleri kim belirler?

Calvino’nun ifadelerinde zamansal uzaklık ve yazara ait kişisel katkılar (dil, üslup vb.) bir eserin klasik sayılabilmesi için gerekli ölçütler gibi görünmekle birlikte, okurun beğenisinin hangi ölçütleri taşıması gerektiği de üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Hangi metinleri, kim, nasıl ve hangi ölçütlerle klasik tanımlamasına koyuyor? Klasik kavramıyla ilgili medeniyetler noktasında bir ortaklığa varmanın imkansızlığı yanında, yakın yıllarda bu sorunun genel bir edebiyat ve kanon tartışması olarak gündemde olduğunu söylemek yanlış olmaz sanırım. Batı edebiyatlarında çok daha önce, Türk edebiyatında ise son yıllarda, bir eserin hangi nitelikleri taşırsa değerli olabileceği konusunda tartışmalar yürütülmektedir. Bir metni “edebi” kılan nitelikler ne/neler olabilir? Karşımıza çıkan iki farklı söz veya metni, edebi olup olmamaları bakımından ayırt etmemizi sağlayacak kriterlerden bahsedilebilir mi? Sözü edebi kılan şey, onun muhtevasında mı, şeklinde mi, dilinde midir? Yoksa bu sorunun cevabı, eserin yazarında mı, içinde hayat bulduğu devir veya toplumda mı, ya da okuyucusunda mı aranmalıdır? Bugün batı edebiyatının dokunulmazları ve

klasikleri olarak tanımladığımız isimler her okur için aynı ölçüde kriterler mi ortaya koymaktadır? Tartışmaların odak noktası burasıdır. Kendisi seçmek yerine okuyacağı metinlerin zaten seçilmiş olması (kanonik metinler), okuru bu anlamda neyin klasik ve değerli olduğu sorusunu düşünmeye yönlendirmektedir. Bugün kanonun daha küçük parçalarda kanonlaşmaya doğru gittiğini düşünen eleştirmenler, kanonun varlığı ve devam edip etmemesinin gerekliliği üzerine de düşünceler ortaya koymaktadırlar. Örneğin Shakespeare, İngiliz edebiyatı üzerine çalışanlar için hep bu edebiyatın merkezi olarak düşünülen bir isimdir. Meseleye geleneksel yaklaşan düşünceye göre, Shakespeare, her okura her dönemde hitap edebilecek evrensel değerler ortaya koyduğu için değerlidir. Kültürel materyalistlerin düşüncesine göre ise, bir yazar, politik çatışmalar, ekonomik durum gibi faktörlere eserinde mutlaka yer verir. Bir kültürel materyaliste göre Shakespeare, oyunlarında evrensel değerler yerine politik, kültürel ve ekonomik bakış açıları ortaya koyar. Dolayısıyla gelenekçiler Shakespeare’i bir yıldız olarak görürken, materyalistler, yazarın eserlerinde olduğu iddia edilen estetik zenginliği ve onun büyüklüğünü reddederler ve onun isminin birtakım düşünceleri yerleştirmek için kültürel bir araç olduğunu iddia ederler.

Batı Edebiyatı çerçevesinde klasiğe dair yürütülen tartışmaların bir kısmı, okullarda öğrencilere okumaları için hangi kitapların önerileceğidir ki bu sorun kanon meselesinin de odak noktasıdır. William J. Bennett, “To Reclaim a Legacy” adlı makalesinde bu tartışmanın Amerikadaki durumunu ortaya koyuyor. Amerikada ortaokul mezunlarının yüzde elliden fazlasının, eğitimlerine yine Amerikan kolejleri ve üniversitelerinde devam ettiğini ve bunlardan

çok azının içinde buldukları kültür ve medeniyette yeterli eğitim aldıklarını belirten yazar, çoğu kolej mezununun tarih, edebiyat, felsefe gibi alanlarda ve içinde buldukları toplumu şekillendiren konularda eksik kaldıklarını söyler. Yazarın ifadeleri bir özeleştirme de ortaya koymaktadır. Bennett’e göre çoğu kolej ve üniversite sosyal bilimlerin ve neden öğretildiğinin önemini unuttu; sosyal bilimler, özellikle de batı medeniyeti çalışmaları, lisans müfredatındaki merkezi yerini kaybetti. Bu konular, bir öğrencinin mezun olamadan önce alması gereken konular haline dönüştü ve Amerikan kolej ve üniversitelerinden mezun olan birçok öğrenci tarih, edebiyat, sanat ve kendi milliyet ve medeniyetlerine ait felsefi düşüncelerden yoksunlar. Yazar, bu durumu tersine çevirmek için kolej ve üniversitelerin tarih, felsefe, dil ve edebiyat lisans müfredatlarını eğitimi bir insanın neye ihtiyacı vardır vizyonu doğrultusunda yeniden şekillendirmesi, kolej ve üniversite dekanlarının öğrencilerin neye ihtiyaç duyabilecekleri konusunda sorumluluk almaları ve iyi bir fakülte nasıl iyi bir öğrenci yetiştirir üzerinde düşünmeleri ve sosyal bilimler ve batı medeniyeti çalışmalarının kolej müfredatının merkezinde yer alması gerektiğini ifade etmektedir (112). Bu ifadelerden, öğrencilere ne okumaları gerektiği ile ilgili sunulacak bir listede ortaklık olmayacağı ya da ne okurlarsa onlara faydalı olur hakkında bir ortaklık olmadığı eleştirisini de çıkarabiliriz. Yazar, öğrencilerin ne okuması gerektiği konusunda bir birliğin olmadığını söylerken kanon ya da “büyük kitaplar”la ilgili tartışma sorusunu da bir daha gündeme getirmektedir: herkesin ortak olarak kabul ettiği en önemli kitaplardan söz edilebilir mi? Bennett, bu durumu test etmek ve Amerikan halkının “büyük kitaplar”la ilgili ne düşündüğünü

nü görmek için yüzlerce eğitim ve kültür liderinden bir orta okul mezununun okuması gereken on kitap önermelerini ister. Beşyüzden fazla kişiden öneri alır. Yüzlerce çok değişik isim ve yazar vardır listede. Listedeki bazı isimler ve yazarlar şöyle: Homer, Sofokles, Plato, Aristot; ortaçağ, rönesans ve 17. yy Avrupasından Dante, Montaigne, Shakespeare, Milton; 18 yy.dan 20 yüzyıl Avrupasına, Roussou, Austen, Dickens, Dostoyevski, Tolstoy, Eliot; Amerikan edebiyat ve tarihinden “Bağımsızlık Bildirgesi”, “Anayasa”, Twain, Faulkner. Anket sonucunda Shakespeare’in oyunları, Amerikan tarihi dökümanları, *Huckleberry Finn’in Maceraları* ve *İncil* ankete katılanların en az yüzde ellisinde ortak olan isimlerdir. Engelbert Thaler, *Teaching English Literature* adlı çalışmasında benzer bir anket ortaya koyar. Cologne Üniversitesi (Almanya)nde okuyan 400 öğrenciye okul yılları süresince okudukları ilk on eseri sıralamaları istenmiş ve ortaya şöyle bir liste çıkmış: William Golding *Lord of the Flies*, Aldous Huxley *Brave New World*, George Orwell *Animal Farm*, J. D. Salinger *Catcher in the Rye*, George Orwell *1984*, Bernard MacLaverly *Cal*, Scott Fitzgerald *the Great Gatsby*, Ray Bradburry *Fahrenheit 451*, John Steinbeck *the Pearl*, Alan Sillitoe *the Loneliness of the Long Distance Runner*. Bu noktada bazı başlıklara vurgu yapmak gerekmektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında on romanın dokuzu 1910-1960 yılları arasında basılmış. Bu demek oluyor ki çağdaş romanlar görmezden geliniyor, 18 ve 19. yüzyıllarda yazılanlar da. Coğrafik perspektif gösteriyor ki, İngiliz yazarları ön sırada, Amerikan yazarları onları yakalayamıyor. İngilizce konuşulan dünyanın başka romanları. İngiliz dilinin çok kültürlülüğüne ve uluslararasılığına rağmen ve bu coğrafyalardan nobel ödüllü yazarlar

olmasına rağmen. Yazarların cinsiyetine bakınca hiç kadın yazar yok. Sınıf listesi ölü, beyaz ve İngiliz erkek yazarlardan oluşuyor. 30 yıl önce yapılan benzer bir anket de değişimin zor olduğunu kanıtıyor. 1976’da yapılan ankette 10 isimden altısı var. İlk üç *Lord of the Flies*, *Brave New World* ve *Animal Farm*. Her iki ankette yola çıkarsak bu durum neyi gösterir? Kanonda değişime direnen güçlü bir tekdüzelik var. Hiç şüphe yok ki sıralamadaki romanlar, İngiliz edebiyatının büyük eserleri arasında klasik olarak sunulan eserler. Sonuçta öğretmenler de kendilerinin eğitim hayatlarında okudukları eserleri öneriyorlar öğrencilere. Ortadaki çelişki şu ki, çağdaş yazarları, kadın yazarları, post-kolonial edebiyatı, postmodern yazıları, kolay okunan genç yetişkin romanları ve cinayet romanlarını vb. görmezden gelen tek ve statik bir kanon, İngiliz edebiyatının kapsamını sunmakta mıdır? Ancak bu tutarlılık şunu da göstermektedir ki bir kültürdeki insanlar ortak olarak bazı kitapların değerlerinden daha önemli olduğunu düşünmektedirler. Klasik kavramını kanonla birleştiren nokta burası olmalı. Ölçütlerini tam olarak koyamamakla birlikte klasik “hissetmek” diye bir noktadan söz edilebilir. Bu eserler gerçekten iyi mi? “*Uncle Tom’s Cabin*’in edebi değeri nedir? Ya da Warner’ın dilini gerçekten savunur musunuz? Bu sorular gösteriyor ki, bu işin bir standartını çizmek zor ama bu eserler kalifiye okurlar tarafından beğenilmiş eserler. Bu eserler için hissettiğimiz “iyi” ifadesi onların edebi açıdan iyi oldukları anlamına gelmeyecektir. Burada söz konusu edebi değerdir. Bu durumda insanlar *Mobydickin*, *the Scarlet Letterin* “büyük” çalışma olduğunda ve diğerlerinden iyi olduğuna dair ifadeler ortaya koyacaklardır. Bu metinlerin bir değeri, bir kimliği, kurgusal özellikleri var ve bunlar bu eser-

leri farklı algılamalara müsait kılıyor” (Tompkins 123).

Biz bir kültürle yoğruluyoruz ve kanonik metinler de bu insanın bir parçası. Bu metinler bizimle doğrudan ve özel olarak konuşan metinler. Geçmişin ifadesi olarak konuşmuyorlar, var olan ana da bir şeyler söylüyorlar. İşte klasiğin tanımı budur: hitap ettiği zaman sınırsız.

Katha Pollitt, “Why We Read: Canon to the Right of Me...,” adlı makalesinde, hangi kitapların okunması ve eleştirmenlerin hangi kitapları tartışması gerektiği hakkında kamuoyunun bir dayatması olduğu görüşündedir. Yazar, bu kitap seçiminin çeşitlendirilmesi gerektiğini ama değişik bakış açılarının buna engel olduğunu söylemektedir. Örneğin liberallerin bakış açısına göre, evet bazı kitaplar diğerlerinden daha iyi ama neden bu kitapların hangileri olduğu hakkında fikrimizi değiştiremiyoruz? Shakespeare yerine neden John Webster’ı seçmiyoruz, niye Edith Wharton’u ya da Virginia Woolf’u öne çıkarmıyoruz? Liberal düşünceye göre büyük kitaplarımız ve paylaştığımız bir kültürümüz olmalıdır ancak farklı çeşitlerdeki bütün büyüklükler sunulmalıdır. Bir kadın yazarın ya da bir zenci yazarın kanon kapsamı dışında bırakılması doğru değildir. Muhafazakarların bakış açısına göre ise değişim yenilgidir, bu nedenle olmamalıdır. Yazarın düşüncesine göre radikaller, sunduğu evrensel anlam ve deneyimlerin ayrıcalıklı beyaz adam için olduğunu düşündüklerinden, ortak kültür nosyonunun bir yalan olduğunu savunuyorlar. Bu noktada radikalleri yanlış bulan yazar, nasıl olur da Çehov’un siyah bir kadına bir şey söyleyemeyeceğini anlamadığını dile getirmektedir (188-189).

Türk Edebiyatı açısından durumun daha “karmaşık” olduğu söylenebilir.

Türk edebiyatının yaşadığı kültürel değişim ve dönüşümler, sadece kanona dahil edilebilecek isimler kimler olabilir tartışmasını değil, tek bir kanondan söz etmenin olanaksızlığını da beraberinde getirmektedir. Türk edebiyatında bir kanon/kanonlar var mıdır? Ya da bunlar nasıl şekillendirilmiştir soruları Türkiye’de hala tartışılacaktır¹, bu yazıda kanondan söz edilmesinin sebebi, klasik eserlerin kanon oluşumunda birinci rol oynadıkları ve klasik eserlerin çok okunmasının ve tekrar tekrar basılmasının bir bakıma onların kanonlaşmasını sağlamak olduğu düşüncesidir. Bu çerçevede Türk edebiyatı için tek ve statik bir kanondan söz edilemezse, klasik algılanışı açısından da bir süreklilikten söz edilmesi mümkün görünmemektedir.

Türk edebiyatı penceresinden bakıldığında bugün klasik olarak nitelendirilen tanımlarda bir standardın bulunmadığı söylenebilir. Bugün klasik edebiyat ya da klasik üslup olarak nitelendirdiğimiz dönem, Osmanlı Divan Edebiyatını içine alan dönemdir. Böyle bir tanımlama, yukarıda da ifade edildiği gibi, üzerinden belli bir zaman geçmiş olması ölçütünü dikkate alarak oluşturulmuş olmalıdır. Ancak Osmanlı divan edebiyatını kendi içinde üslup gelişimi çerçevesinde değerlendirdiğimizde, 13. yüzyılın ilk yarısından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden sürecin sadece 16. yüzyıldan 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemi klasik dönem olarak adlandırılmaktadır. Böyle bir adlandırılmada ise zaman aralığı değil, dilin kullanımını ölçü olarak kabul edilmektedir. Aynı durumu 16 ve 17. yüzyıllarda en iyi örneklerini oluşturan Aşık edebiyatı için de söylemek mümkündür. Benzer nitelendirme ve “karmaşa”, sanat tarihi, müzik, resim gibi edebiyat dışındaki başka alanlar için de dönem adlandırması ile

ilgili olarak söylenebilir. “klasik dönem” tanımlamasındaki “karmaşa”, “klasik” ve “klasik eser” tanımlamasında da kendisini göstermektedir.

Türk edebiyatında klasik tartışması

Türk Edebiyatında klasik meselesi hakkındaki tartışmalar, 1897 yılında Ahmet Mithat tarafından başlatılır. Ahmet Mithat, “İkram-ı Aklam” adlı yazısında bizim henüz klasik bir dönemimiz olmadığını ve Faust’lar, Le Cid’ler, Andromaque’lar ve Romeo ve Juliet’ler değerinde eserler meydana getirmemizin mümkün olmadığını vurgularken, hiç olmazsa bunların çevirilerinin yapılması gerektiği önerisini sunar (Kaplan 68). Mithat’ın bu görüşlerini yayınlamasının ardından dönemin aydın ve yazarlarından Ahmet Cevdet, Cenap Şahabettin, Necip Asım (Kaplan 85-87), İsmail Avni, Hüseyin Daniş, Ahmet Rasim (Kaplan 86-89), Hüseyin Sabri ve Sait Bey (Kaplan 92-107) gibi isimler, klasiklerin değeri, çevirilerine duyulan ihtiyaç, bizde klasik dönem bulunup bulunmadığı hakkında yazılar yayınlamışlardır (Kaplan 12). Ahmet Mithat’a göre en genel çerçevede klasik, “her şeyin baştan başına fevkaladesine alıyyü’l-alâsına” denir (Kaplan 18). Hüseyin Sabri’ye göre, öteden beri yapılmakta olan ve böylece gelenek haline gelen her türlü şey için klasik kelimesi kullanılabilir (Kaplan 18). Klasik eser nedir sorusunun da net ve belirli bir cevabı bulunmamaktadır. Yazarların, klasik bir eserin konusunda temizlik ve doğruluk olmalı, yazma biçimi ve üslubuyla güzel ve açık olmalı, anlatılmak istenen kolay anlaşılır olmalı, üzerinde durulan düşünce bakımından bir değer taşınmalı, çoğunluk tarafından değer verilen dini, tarihi ve ahlaki normlara aykırı olmamalı ve bütün bu nitelikleriyle gelecek nesillere bırakılabilecek ve insanlığın faydalanabileceği sevilen,

beğenilen eserler olmalı görüşlerinin ardından, klasik bir eserin güzelliği söz konusu olduğunda, bu güzelliğin nasıl belirlenebileceği meselesi de bir sorun olarak gündeme gelmiştir (Kaplan 25). Klasik eserlerden söz edilirken, bunların büyük yazarların eserleri oldukları görüşüne yer verilmiş, fakat bu yazarları büyük yapan noktalar üzerinde pek durulmamıştır.

“Ahmet Mithat, bir milletin ilk çağlarına ait diline göre yazılmış eserleri eski klasik, dildeki yenilikler doğrultusunda meydana getirilmiş eserleri de yeni klasikler diye adlandırır. Ona göre Racine ve Corneille’ye kadar olan dönem eski klasikler, sonrası yeni klasikler dönemidir. Bizde ise Ahmet Yesevi ile Şeyh Galip arasındaki değişim aynı çerçevede değerlendirilebilir.” (Kaplan 36) “Yazar, başka bir yazısında da Hamzaname’lerin, Battal Gazi’lerin Kerem’lerin, Aşık Ömer’lerin ait olduğu dönemi eski klasikler, bunlardan sonra yazılacak olanları da yeni klasikler döneminin eserleri olarak niteler.” (Kaplan 36) Ahmet Mithat’ın yeni klasik tanımının milletin büyük çoğunluğunca anlaşılacak ortak dile yazılması olmasına vurgu yaptığı söylenebilir.

Dünya klasikleri meselesi de değişik bakış açıları çerçevesinde ele alınmaktadır. Gerçeği hayal unsuru ile birleştiren yazarların eserleri klasik olarak değerlendirilmeli diyen görüşe karşılık, bir başka düşünce, ne gerçeğe ne de hayale birbirini gölgeleyecek oranda yer verilmemesi gerektiğini öne sürerek Shakespeare, Lord Byron, Hugo ve hatta Racine ve Corneille’i bile klasikliğe değer bulmazlar (Kaplan 37). Bir başka eğilim de klasiğin sınırlarını oldukça genişletir. Hangi millete ait olursa olsun klasiklerin, edebiyat eserleri arasında kendilerine hayranlık duyulan ve bundan dolayı örnek alınmaya değer eser oldukları, genellikle kabul edilen ortak noktalardan biridir. Yine klasiklerin

toplumların dil, düşünce ve medeniyetçe en ileri düzeyde buldukları dönemlerde meydana getirilebildikleri de, üzerinde birleşilen başka bir olgudur. Ancak bunların dünya edebiyatındaki örnekleri söz konusu olduğunda farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Tanzimat dönemi yazar ve aydınları tarafından öne sürülen klasik terimi üzerine tartışmalar, bu terimin hangi ölçütleri taşıması gerektiği konusunda bir birlik olmadığını da göstermektedir. Bugünden bakarak Tanzimat dönemi yazarlarını ve eserlerinin klasik olarak nitelendirilmeleri; Cumhuriyet dönemi yazar ve eserlerinin de son yüzyılın klasikleri olarak adlandırılmaları da bu çerçevede zamansal uzaklık ölçütünün ağır bastığını göstermektedir.

Türk Edebiyatını dikkate aldığımızda, Tanzimat dönemiyle ağırlık kazanan bir dizi kültürel yenilik beraberinde dil ve edebiyata yönelik tavır değişikliğini de beraberinde getirmiştir. Modern Türk edebiyatının inşasında en belirgin nitelik ise gelenekten sıyrılma arzusu olarak belirmektedir. Bu yüzden altı yüzyıl boyunca üretilen Osmanlı edebiyat ürünlerinin yok sayılması, edebiyatın kaynağı ya da geleneği olmaktan çıkarılması, edebiyatta bir öz ve kaynak arayışını beraberinde getirmiştir. Zira Osmanlı şiirinin taklit nedeniyle reddedilmesi onun kaynak olma niteliğini yitirmesine yol açar. Bu bağlamda Tanzimat aydınları ele alınan yeni konuların “gerçeklik” ilkesine dayanması için özel bir çaba sarf etmişlerdir.

Hasan Ali Yücel’in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde başlayan Batı klasiklerinin Türkçeye çevrilmesi meselesi, edebiyatın kendine kaynak araması çabaları olarak düşünülebilir. Tercüme Bürosu başlangıçta, özellikle Batı kültürüne kaynaklık eden Yunan klasiklerinin çevirisini öne almıştı. Bir kültür devrimi anlayışıyla, çevirileri tamamlama-

nan, her yıl sayıları yüzü bulan yapıtlar, Cumhuriyet bayramlarında bir kültür bayramı coşkusuyla 1946’ya kadar okuyucuya sunuldu. Bunların uzantısı olarak, liselerde divan edebiyatı derslerinin kaldırılmasının tartışıldığı bir dönemde, yardımcı kitap olarak okutulmak üzere, Sokrates’in Savunması, Hamlet, Cimri ve Michael Kohlas gibi açıklamalı, notlu klasikler hazırlanmıştı. Vedat Nedim Tör’ün 1930 yılında *Hakimiyet-i Milliye* gazetesindeki klasik döneme dair bazı önerileri şunlar: “Liselerde divan edebiyatının yeri olmamalıdır. Bugünün neslini Avrupa kültürü ile yetiştireceğiz. Ona her şeyden önce klasik bir sanat terbiyesi vereceğiz. Yunan ve Latin sanatından başlayarak, Avrupa kültürünün sanat numunelerini ve sanat tarihini öğreteceğiz. Bu suretle liseyi bitiren bir Türk genci Nefî’yi, Nabî’yi, Bakî’yi, Nedim’i anlamayacak, fakat Homer’i, Şekspir’i, Göte’yi, Rasin’i, Şiller’i tadecek. Hangi millete mensup olursa olsun her Avrupalı genç bunları bilir, fakat Nefî’yi tanımaz. Nefî’yi tanımamak Avrupalılık için noksan değildir. Türklük için de! Fakat Göte’yi bilmemek büyük bir boşluktur.” (Alıntılayan Doğan 123). Bu ifadeler, Tanzimatla birlikte başlayan divan edebiyatını yok sayan anlayışın Cumhuriyet döneminde çok daha uçlara götürüldüğünü göstermektedir. Günümüzde liseyi bitiren bir öğrenci sadece Nefî’yi, Bakî’yi değil Shakespeare’i ve Goethe’yi de aynı oranda bilmemekte. Böyle bir politikanın yanlışlığının yok sayılan bir dönem yerine bize ait olmayan bir kültürü inşa etmeye çalışmak olduğu söylenebilir. Ulus devlet yapılıması içinde kendi döneminde divan edebiyatına ve dolayısıyla klasiklere karşı takınılan olumsuz tavır, dönemin içinde bulunduğu şartlar dikkate alındığında şaşırtıcı görülmemelidir. Şaşırtıcı olan günümüzde de hala benzer tartışmaların yürütülüyor olmasıdır.

Türk edebiyatının klasikleri var mıdır?

Ahmet Mithat'la beraber sorulanmaya başlanan bizde klasik var mı tartışmasının bir sonuca ulaşmasını beklemek güç. Türkiye gibi kültür dönüşümlerinin yaşandığı ülkeler için klasik tanımını standartlaştırmak ve her kitleye hitap edebilecek bir liste sunabilmek de öyle. Türkiye'de yayınevlerinin "Türk klasik eserleri" adı altında sundukları listelere bakıldığında bu "karmaşa"yı çok net olarak görebilmek mümkün. Kimi yayinevi klasik tanımlamasını yukarıda işaret edilen "klasik Osmanlı dönemi" ile özdeşleştirmekte ve bu başlık altında bu döneme ait eserleri sunmakta, kimi yayınevleri "Türk halk klasikleri" adı altında sadece halk edebiyatı dönemine ait eserleri öne çıkarmakta, kimi yayınevleri ise klasik algısını üzerinden zaman geçmiş olmak nosyonu ile örtüştürerek Cumhuriyet dönemi ve öncesi eserlerini bu kategoriye yerleştirmektedir. Bu noktada biraz daha ileriye giderek söz konusu aramayı "Türk çocuk klasikleri" olarak yaptığımızda ise daha karmaşık bir durum ortaya çıkmaktadır. Birçok yayinevi konuyla ilgili kendi listesini sunmakta, bu konuda bir ortak isim ve eser listesi görünmemektedir. Üstelik devlet politikası olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sunulan 100 Temel Eser listesinin yayınevlerince benimsenip sunulmadığı, bu nitelikteki eserlerin yayınevlerinin kendi sundukları listenin dışında "MEB tavsiyeli çocuk klasikleri" adı altında ortaya konması da işin bir başka boyutu.

Bu noktada şu ana kadar ortaya konan somut verilerden ilerlemek daha doğru görünmekte. Milli Eğitim Bakanlığının 2005 yılından itibaren okullara sunduğu 100 Temel Eser uygulaması, klasikler projesinin bir dönüşümü olarak sunuldu. Listede ortaöğretim dönemi için sunulan 100 eserin 70'i Türk

edebiyatına, 30'u ise dünya edebiyatına ait. Liste *Dede Korkut Hikayelerinden* başlayarak, *Mesnevîden* seçmeler, *Karagöz ile Hacivat*, Namık Kemal, Hüseyin Rahmi, Ömer Seyfettin, Reşat Nuri ile devam ediyor. Listede Halide Nusret Zorlutuna dışında kadın yazar ve günümüzden yaşayan herhangi bir yazara da yer verilmiyor. Lise dönemi için yer alan 100 eserden 73'ü Türk edebiyatına, 27'si ise dünya edebiyatına ait. 73 eser arasında *Nutuktan* başlayarak Dede Korkut, Yunus Emre ve Mevlana'dan divan şiirinden ve halk şiirinden seçmeler, Nasreddin Hoca fıkraları, Halit Ziya, Hüseyin Rahmi, Ömer Seyfettin, Mehmet Akif, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Halide Edip, Reşat Nuri, Peyami Safa ile devam eden listede günümüze en yakın isim Bahattin Özkıışı. Sunulan listedeki eserlerin seksenli yıllara kadar gelmesi, klasik meselesinin algılanışı ile zaman nosyonunu daha çok örtüştürmektedir. Halide Edip ve Samiha Ayverdi dışında kadın yazar olmaması, seksenli yıllardan itibaren günümüz edebiyatına dair yaşayan bir yazar/şaire yer verilmemesi, bu konuda sadece Türk toplumunun değil, batı toplumlarının da yukarıda ifade edilen algısıyla örtüşmekte. Daha yakın günümüze gelirsek, Notos Öykü'nün 2011 yılı içinde 181 yazara sorarak "çağdaş Türk edebiyatında en iyi 40 şey"² seçmelerini istemesi sonucunda ilk sırada Nobel edebiyat ödülünün Orhan Pamuk'a verilmesi yer alıyor. Nazım Hikmet, İkinci Yeni, Sait Faik, Oğuz Atay, Yaşar Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar takip eden isimler. Tıpkı 100 Temel Eser algısında olduğu gibi, seçilen eserlerin günümüz çağdaş yazarlarını kapsamaması ve listede hiç kadın yazar olmaması da dünyadaki genel kamuoyu algısıyla örtüşen bir durum.

Biraz daha geriye gidersek 1984 yılında Türkiye Yazarlar Birliği, yayınladığı Kültür ve Sanat Yılığının bir

bölümünü “Muhasebe” başlığı altında Tanzimat sonrası Türk edebiyatının şiir, oyun, hikaye ve romanda 99 eserine ayırdı. 90’lı yıllarda ise Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun “Ailenin kitaplık kılavuzu” hazırlama talebi üzerine kılavuzun bir bölümü “evinizin kitaplığında bulunması gereken 10 eser” başlığı ile aynı kurum tarafından sunuldu. 10 kitaplık bu liste: *Dede Korkut Kitabı*, *Yunus Emre Divanı*, *Mevlid*, *Fuzuli Divanı*, *Karacaoğlan’ın şiirleri*, *Safahat*, *Ömer Seyfeddin*, *Kendi gök Kubbemiz*, *Çile ve Beş Şehirden* oluşuyor. Sunulan bu listenin ardından Türkiye Yazarlar Birliğinin Türkiye’nin değişik bölgelerinden araştırmacı/ yayıncı/ yazar ve şairlere yönelttikleri Türk edebiyatının 10 şiiri, oyunu, hikayesi ve romanı hangisidir soruşturması, bugünden farklı bir sonuç çıkarmıyor ortaya. Yaşayan yazarlara ve Halide Edip Adıvar dışında kadın yazarlara bu çerçevede de yer verilmiyor. Soruşturma sonunda şiir alanında *Safahat* ilk sırada yer almakla birlikte, Necip Fazıl, Yahya Kemal, Ahmet Haşim; oyun dalında Necip Fazıl, Reşat Nuri Güntekin, hikayede Sait Faik, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ömer Seyfettin, roman alanında da Ahmet Hamdi Tanpınar, Peyami Safa ve Reşat Nuri başı çekiyor.

1984’ten 2011’e gelinceye kadar edebiyat dünyasının klasik/ en çok okunan eserler algısında büyük bir değişiklik olmamasını nasıl yorumlamak gerekir? Bu isimler Türk edebiyatının klasik isimleri midir? Batı edebiyatlarında karşılaşılan benzer durumla ilgili tespiti burada tekrarlamak gerekiyor: kanonda değişime direnen güçlü bir tekdüzelik var. Bu noktada kanon sözcüğü ile yeniden karşılaşıyoruz.

Murat Belge “Türkiye’de ‘Kanon’” adlı makalesinde, edebiyat kanonunun oluşum zeminini belirleyen üç merciden söz etmektedir. Bunların ilki belli yazar, aydın, eleştirmen veya yayın organla-

rının çokça öne çıkardığı, eserlerinin tanıtımını yaptığı, çoğu zaman başarılı ya da başarısız oluşuna bakılmaksızın ideolojik sebeplerle “büyük yazar, büyük eser” olarak gösterildiği süreç, ikinci grup siyaset adamlarının, ideoloji önderlerinin sanatçılardan rejimin propagandasını yapmalarını istemeleri sonucu yazılan eserlerin popülerleştirildiği süreç, son olarak da halkın beğenisi ile gelişen süreç (68). Bunları edebiyat dışı ölçütler olarak tanımlayan Belge siyasi kanonlara rağmen, edebiyatla edebiyat olarak ilgili insanların gene yalnız edebi zevk anlayışlarıyla oluşturdukları bir “karma” yazarlar kadrosu olduğunu düşündüğünü söylemektedir. Yazara göre, solcu bir okur çok bayılmasa da Peyami Safa, Necip Fazıl, Sezai Karakoç ve Tarık Buğra gibi yazarların edebiyat içinde yerleri tartışılmaz. Belge’nin bu yorumu yukarıda söz edilen anket sonuçlarıyla örtüşmektedir. Türkiye’de belirgin bir şekilde öne çıkmış olan milliyetçi, marksist, islamcı, kemalist gibi kesimlere ait birer edebiyat kanonu şekillense ve bu kesimler kendilerine ait edebiyat kanonuna uyan eserlere ağırlık verseler, onları okusalar, yayınevleri kendi kanonlarına uyan eserlerin basılmasına yönelse bile yine de belli metinler ideolojiden ayrılarak farklı gruplar için “büyük ve seçkin” kitaplar olabiliyor. Klasik kavramının standart ölçüleri olmayan ama “hissedilen” bir şey olması da bu noktada tekrar gündeme geliyor.

“Büyük kitaplar”ı okumanın bir sebebi bu büyüklüğü nasıl sağladıklarını düşünmektir. Bazıları bu kitapların okuyucuda olağanüstü bir etki bıraktıklarını düşünüyor. Bazıları da yazının kalitesinin bu etkiye yol açtığını. Mortimer Adler, “Reading and the Growth of the Mind” adlı makalesinde, klasik eserlerden söz ederken Batı geleneğinde

yazılmış milyonlarca kitabın yüzde doksan dokuzundan fazlası okuma becerinizi geliştirmenize yardımcı olmaz der (37) ve ekler: “Bu rakam size abartılı gelebilir. Bu tarz kitaplar daha çok eğlence ve bilgi edinme amaçlı okunabilir. İkinci bir grup kitap var ki, onlardan nasıl okuyacağınızı ve nasıl yaşayacağınızı öğrenirsiniz. Muhtemelen bu gruptaki rakam binde bir gibidir, bazen de onbinde bir. Bu tarz kitaplar, yazarları tarafından dikkatlice yazılmış, okuruna insanlıkla ve geçici olmayan konularla ilgili önemli bakış açıları ileten kitaplardır. Bunların sayısı muhtemelen birkaç bindir. Bunlar okurda ciddi etkiler yapar. Analitik okumaya değer öncelikle. Eğer donanımlı iseniz kitaptan çok şey alırsınız ve size iyi bir okuma verir. Bu tarz kitapları okursunuz ve rafınıza koyarsınız, bilirsiniz ki kitapla ilgili bazı bilgilere bakıp hafızanızı tazelemek dışında bu kitabı bir daha okumayacaksınız. Bir kitabı ikinci kere okumayacağınızı nereden bilirsiniz? Bunu kitabı okurken edindiğiniz zihinsel deneyimden bilirsiniz. Böyle bir kitap sizin fikirlerinizi genişletir ve anlayışınızı artırır. Ancak fikirleriniz genişledikçe fark edersiniz ki, bu kitap gelecekte sizi daha fazla değiştirmeyecek. Kitabı bütünlüğü içinde kavramışsınızdır. Kitabın verdiği her şeyi almışsınızdır ve onun size daha fazla bir şey vermeyeceğini bilirsiniz. Bu tarz beş bin kitap içinde çok küçük bir rakam, muhtemelen yüzden daha az, istediğiniz mükemmel okumayı tamamlamaz. Bunu nasıl anlarsınız? Yine mistik bir durum, ama kitabı elinizden geldiği kadar analitik okuyup, bitirip kapağını kapattığımızda ve rafa koyduğunuzda, içinde kitaptan alacak başka şeyleriniz olduğu ile ilgili sinsi bir şüphe uyanır. “Şüphe” diyoruz çünkü, bu aşamada bu durum ancak böyle ifade edilebilir.

Kaçırdığınızın ne olduğunu bilerseniz, analitik bir okur olarak kitaba döner ve ne olduğunu araştırırsınız. Ne olduğunu bulamayabilirsiniz ama orada olduğunu bilirsiniz. Kitabı unutamayacağınızı bilirsiniz ve onu düşünürsünüz. Ve sonunda ona dönersiniz. Ve çok dikkat çekici bir şey olur. Eğer kitap daha önce sözünü ettiğimiz ikinci gruptan ise, sonuç hayal kırıklığı olur, çünkü sizin seviyeniz yükselmiştir, kitap değişmemiştir ama siz değişmişsinizdir. Ama kitap yüksek sınıfa aitse, çok küçük bir sayıdan söz etmiştik yukarıda, kitabın sizinle birlikte büyüdüğünü ve genişlediğini keşfedersiniz. Kitapta daha önce görmediğiniz yeni şeyler görürsünüz. Daha önce de iyi okumanıza rağmen önceki okumanız geçerliliğini yitirmiştir. Bir kitap sizinle birlikte nasıl büyüyebilir? Bu mümkün değildir elbette, çok zaman önce yazılmıştır ve basılmıştır, değişemez. Ancak şunu fark etmeye başlırsınız ki, bu gerçekten “büyük bir kitap” ise değişik seviyelere sahiptir. Bir önceki okumada elde ettiklerin ya da anladıklarınız yanlış değildir. Ama bir sonraki okuma sizi daha da yükseltir, bu ölene kadar böyle devam edecektir. Belli ki bunu bize yapacak çok sayıda kitap yok. Bu sayı muhtemelen yüzden daha az. Her okuyucuya göre bu sayının değişebileceğini de unutmamalı. Sonuç olarak bazı kitaplar size okuma ve yaşam hakkında çok şey öğretir, bazılarını dönüp tekrar tekrar okumak istersiniz. Bazıları ise sizin yükselmenize yardımcı olur”(38-39). Adler’in ifadelerinde klasiğe dair “hissetme”ye yönelik tavrın biraz daha somutlaştığı söylenebilir ancak bu durumda da okurun seviyesinden yola çıkarak farklı algı ve beklentilerin ortaya çıkacağı veya söz konusu eserlerin bazen de hiçbir beklenti ortaya koymayacağı da söylenebilir. Roland Barthes, *Yazı Üzerine Çeşitlemeler: Metnin*

Hazzı adlı çalışmasında, metinden haz alma ve doyuma ulaşma kavramlarından söz etmektedir. “Haz veren metin, memnun eden, dolduran, esenlik veren, kültürün içinden gelen, bağını koparmayan, rahat bir okuma sunan bir metin; doyuma ulaştırılan metin ise, kaybetme duygusu veren, okurun rahatını kaçıran (belki biraz iç sıkıntısı yaratan), tarihsel, kültürel ve psikolojik dayanaklarını sarsan, zevklerindeki, değerlerindeki ve anılarındaki kararlılığı bozan, dille arasındaki ilişkiyi krize sürükleyen bir metin.” (Barthes 2006, Gümüş 2010’dan). Okur olmanın güçlüğü de bu noktada devreye girmektedir.

Sonuç yerine

Bir edebi çalışmanın değeri, açık veya üstü kapalı olarak yeniden üretilmeye devam etmesi ile oluşur. Bir başka ifadeyle bir edebi değerın işaretleri onun anlam katlarındadır. Klasik bir yazarın dayanıklılığı, iddia edildiği gibi çalışmalarının kültürlerüstü ve evrensel değerinde değil, tersine belirli bir kültürdeki dolaşımının devamlılığı ile olur. Metinlerarasılık bağlamında sürekli olarak alıntılanan, çevrilen, düşünülen, taklit edilen bir yazar ya da metin edebi bir değer olur (Krupat 157-161).

Sonuçta bizi içinde geliştiren ve kültür tarafından şekillendirilmiş kanonik metinlerin bizimle konuşması şartıdır. Klasik denen şey, geçmişte de yazılsa geçmişte kalmayan, yoruma açık, ancak günümüze de bir şey söyleyen metinlerdir. Klasiğin tanımı tam olarak budur: Bir eserin doğrudan konuşma gücünün sınırsız olması. Bu metinler aracısızdır, yoruma ihtiyaç duymaz çünkü bizi şekillendiren ve koruyan kültürel değerler tarafından yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. Farklı kitlelerin tartışmasız kabul ettiği bazı

“önemli ve büyük” eserler olsa da, Türk edebiyatında kanon/kanonlar tartışmaları durulmadıkça standart ve herkese hitap eden bir “klasikler” listesinden söz etmek de mümkün görünmemektedir.

NOTLAR

- 1 Konu ile ilgili tartışmaların yer aldığı özel sayı için bkz. *Kitaplık* (Dosya Edebiyat Kanonu) 68: 51-91.
- 2 Soruşturma ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. <http://notoskitap.blogspot.com/2011/01/cagdas-turk-edebiyatında-en-iyi-40-sey.html>

KAYNAKLAR

- Atakay, Kemal. “Kanon Huzursuzluğu”. *Kitaplık* 68 (2004): 70-77.
- Barthes, Roland. *Yazı Üzerine Çeşitlemeler: Metnin Hazzı*. Çev. Şule Demirkol. İstanbul: YKY Yayınları, 2006.
- Belge, Murat. “Türkiye’de ‘Kanon’”. *Kitaplık* 68 (2004): 54-59.
- Bennett, William J. “To Reclaim a Legacy”. *Debating the Canon*. Ed. Lee Morrissey. Palgrave Macmillan Press, 2005. 111-116.
- Calvino, Italo. *Klasikleri Niçin Okumalı?* Çev. Kemal Atakay. İstanbul: YKY Yayınları, 2008.
- Doğan, D. Mehmet. “Neden Klasiklerimiz Yok?”. *Medeniyet ve Klasik*. Haz. Halit Özkan vd. İstanbul: Klasik Yayınları, 2007. 119-143.
- Gümüş, Semih. “Yazmakla Okumak Arasında”. (17.09.2010) 11.04.2011 <<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetayV3&ArticleID=1019459&Date=23.04.2010&CategoryID=40>>
- “Edebiyat Akımları”. (14.05.2008) 11.04.2011 <<http://www.becerikli.net/threads/75769-Edebiyat-Ak%C4%B1mlar%C4%B1>>
- Kaplan, Ramazan. *Klasikler Tartışması (Başlangıç Dönemi)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1998.
- Krupat, Arnold. “The Concept of the Canon”. *Debating the Canon*. Ed. Lee Morrissey. Palgrave Macmillan Press, 2005. 157-161.
- Tompkins, Jane. “But Is It Any Good?: The Institutionalization of Literary Value”. *Debating the Canon*. Ed. Lee Morrissey. Palgrave Macmillan Press, 2005. 123-130.
- Pollitt, Katha. “Why We Read: Canon to the Right of Me...”. *Debating the Canon*. Ed. Lee Morrissey. Palgrave Macmillan Press, 2005. 187-192.